

UDK: 17:27-426

1.02 pregledni znanstveni članek

Matej Gnidovec

magister teologije, doktorski študent teologije
(Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani)

Človek – božja podoba, ki hrepeni po resnici

Izvleček: Naša družba in njeno celotno delovanje je osnovano na krščanskih vrednotah. V dobi sekularizma in postmoderne misli se je izgubilo zavedanje o mestu človeka v družbi kot svobodnega bitja, ki hrepeni po Presežnem. Človek, ki je v svojem bistvu ustvarjen po božji podobi, se je nehal zavedati izvira svojega delovanja in svoje kulture, ki je oseba Jezusa Kristusa. Krščanstvo je vedno znalo človeka postaviti na pravo mesto in ga ovrednotiti, še posebej katoliška Cerkev, ki s svojim družbenim naukom kaže skrb za človeka in družbo, v kateri živi. Tisto, kar človeka resnično zaznamuje, je njegova naravnost navzgor k Stvarniku, od katerega prihaja k človeku vsa resnica. Skozi razumevanje človeka kot božje podobe začenjamo razumeti njegovo hrepenenje po iskanju resnice, kar je v današnji družbi še kako pomembno. Skozi to hrepenenje pa se razvija tudi človekova duhovna rast, saj se zaveda, da je skupek duše in telesa in je rojen iz božje stvariteljske ljubezni.

Ključne besede: resnica, človek, božja podoba, hrepenenje, *Caritas in veritate*

Man – Image of God Yearning for Truth

Abstract: Our society and its entire functioning is based on Christian values. Our secular age and postmodern thinking have lost the awareness of man's place in society as a free human being, yearning for the Transcendent. Man, created in the image of God, is no longer aware of the source of his functioning and culture, the person of Jesus Christ. Christianity has always put man in his right place and valued him, particularly the Catholic Church, which with its social teaching shows great care for people and their society. Man's main quality is his disposition towards the Creator, the source of all truth. By understanding man as the image of God, we begin to understand his yearning for truth, which in today's society is of crucial importance. Yearning fosters man's spiritual growth, as man is aware that he is a union of body and soul, born from God's creational love.

Key words: truth, man, image of God, yearning, *Caritas in veritate*

Uvod

V sodobni sekularni in ateistični družbi je čedalje bolj opaziti miselnost, ki teži k neupoštevanju človeka in njegove želje po živeti resnici. Resnica ni več prava vrednota, saj jo mnogi želijo prenesti na področje svojega užitka in ugodja. Živimo v družbi, ki resnice kaj dosti ne ceni. Potrebno je oblikovanje oziroma preobrazba ljudi, da bodo našli veselje v doseganju in sprejemanju resnice v stvareh, ki so združljive z resnico. Sodobni človek večkrat išče odgovor na vprašanje: Kaj in kdo sem? Pri tem se bo treba vrniti v bistvo človeka samega – v njegovo velikonočno razsežnost novega človeka, ki je bil po

krstu ponovno rojen v Kristusu. Struktura tega prispevka je sledeča: prvi del podaja teološki in svetopisemski pogled na Resnico, ki je zajeta v osebi Jezusa Kristusa; v drugem delu obravnavamo človeka kot božjo podobo in bitje hrepenenja; v tretjem delu pa sledi predstavitev resnice, kakor jo razlagata družbeni nauk Cerkve in papež Benedikt XVI. v svoji okrožnici *Caritas in veritate*.

Teološki in svetopisemski pomen resnice

Že Aristotel je v *Nikomahovi etiki* zapisal, da je hinavstvo samo po sebi nizkotno in graje vredno, resnica pa veličastna in polna hvale. Kdor o sebi visoko misli, je tisti, ki se ima za upravičenega za doseganje visokih ciljev, ki naj bi jih bil vreden. (Aristoteles 2002, 136) Grški filozofi so imeli resnico za nasprotje minljivega sveta. Resnica je bila zanje dobra, zaradi svoje lepote privlačna in je zbujala hrepenenje. Grku je bil temelj za spoznavanje lastnega bistva razum, ki je predstavljal delež pri Ideji, verni človek Stare zaveze pa je bil prepričan, da ljudje lahko obstajajo le po milostni božji besedi: »Tako je z mojo besedo, ki prihaja iz mojih ust, ne vrne se k meni brez uspeha, dokler ne stori, kar sem hotel, in ne uspe v tem, za kar sem jo poslal.« (Iz 55,11) V ospredju je torej zvestoba besedi, ki jo da Bog. (Grabner Haider in Krašovec 1984, 633) Vera izraelskega ljudstva je osredinjena predvsem na zgodovino odnosa med Bogom in izvoljenim ljudstvom. Hebrejska beseda *emet* se pojavlja bodisi kot resnica bodisi zvestoba. *Emet* je torej tisto, na kar se lahko opremo brez nevarnosti; od tod izvira pomen »biti zvest«. Govorimo torej o zvestobi zavezi z izraelskim ljudstvom. Za primer lahko vzamemo deset božjih zapovedi, ki jih je Bog dal svojemu izvoljenemu ljudstvu: izpolnjevanje božjih zapovedi je v

bistvu izpoved božje zvestobe, ki ustvarja zvestobo skupnosti, v kateri domuje resnično zaupanje v Boga. Toda znano je, da Izraelci skozi svojo zgodovino doživljajo tudi polom zvestobe v lastni skupnosti – »tako je zvesta prestolnica postala vlačuga« (Iz 1,21) –, a kljub človekovemu propadu Bog ostaja »zvesti Bog« (5 Mz 7,9). Izraelov prispevek je torej, da je ugotovil istovetnost resnice z religiozno resničnostjo, kjer v religioznem prevlada osebni značaj. Zvesti je le Bog, Gospod, ki je osebna resničnost. (Rupnik 2001, 47) Obstaja most med Bogom in njegovim ljudstvom, kajti človek in Bog sta sogovornika. Bog sklene zavezo z ljudmi in prav v tej z(a) vezi človek izkusi božjo zvestobo in resničnost, ki ostane »na veke vekov«.

V Novi zavezi besedo »resnica« najpogosteje srečamo v evangeliju po Janezu. Jezus sam zase pravi, da je »pot, resnica in življenje« (Jn 14,6) in tako sebe razodeva kot Resnico, ki je Resnica sama po sebi. Pot ne predstavlja neke ceste, ampak osebo, ki ji je treba slediti; resnica ni samo neki pojem, ampak človek, s katerim je treba biti; življenje ni neko biološko dejstvo, ampak ljubezen, ki jo je treba ljubiti. Apostol Pavel resnico pojmuje bolj v poslušanju Jezusa in njegovih naukov, kakor v zvestobi osebi Jezusa Kristusa. Jezus je torej utelešenje resničnosti in zvestobe, ko uresničuje svoje poslanstvo, da nas kot učlovečena Beseda vodi k Očetu in nam njegovo resnico napravi vidno – da je namreč Bog ljubezen in da nam daje svojo ljubezen. Tudi na zaslišanju pred Pilatom je Jezusu bilo postavljeno vprašanje: »Kaj je resnica?« (Jn 13, 38) Na svetu sta resnica in zmota, resnica in laž sta skoraj vedno neločljivo pomešani. Svet je »resničen«, kolikor odseva Boga, stvariteljski smisel, večni um, iz katerega je nastal. Svet je toliko bolj resničen, kolikor

bolj se približuje Bogu. Človek postaja resničen, postaja on sam, če ostaja skladen z Bogom. Tedaj pride do svojega pravega bistva. Bog je resničnost, ki daje bit in smisel. (Ratzinger 2011, 191) Če je torej Bog najvišja in prva resnica sama, pomeni, da v današnjem svetu pričevati za resnico nikakor ne izključuje Boga in njegove resnice, ki mora postati merilo in vodilo v svetu. Če se v veri znamo odpreti in predati temu enkratnem razodetju v osebi Jezusa Kristusa, spoznamo Boga zgodovine, ki se razodeva v absolutni svobodi. V osebi Jezusa Kristusa, ki je Resnica sama, je razodeta resnica, ki presega človeka in njegovo lastno resnico. Samo v Kristusu lahko spoznamo popolno resnico o človeku, saj se v Kristusu srečamo z resnico, tudi svojo resnico. Dokler bomo zaupali Kristusu, ne bomo zgrešili smeri, četudi se v nas prebujajo dvomi o človeški naravi. Začeli bomo oblikovati svoj »življenjski program«, kjer človek gleda predvsem v veri v Kristusa, pravega Boga in pravega človeka.

Božja podoba, ki hrepeni

Z vsem svojim bitjem je človek od Boga, saj je od Boga ustvarjen in je nanj tudi naravnani. Sveto pismo namreč uči, da je bil človek ustvarjen po božji podobi, sposoben spoznavati in ljubiti svojega Stvarnika, kakor je zapisano v pastoralni konstituciji *Gaudium et spes*. (GS 1980, tč. 15) Podobnost tako pomeni, da je človek čisto blizu Bogu, vendar ni božanski. Človek je božja podoba, ni pa Bog. Ker je božja podoba, ima človek v sebi neizmerno vrednost, ki zahteva spoštovanje – človek je ikona Boga. Bolj ko je človek svet, bolj je Bogu podoben. (Špidlik 2009, 18) Zaradi boguvdanosti človek presega vse stvari. Dejstvo, da je človek božja podoba, nam v

prvi vrsti sporoča, da je človek poklican k bivanju v občestvu z Bogom.

Grški očetje so za poimenovanje božje podobe in podobnosti uporabljali izraz »poboženje« (*theopoiesis*), vendar se je na Zahodu pojavil upravičen strah, da bi kdo ta izraz napačno razumel in ga razlagal v smislu, kakor da je človek »božanski«. V 1 Mz 1,27 piše, da je Bog ustvaril človeka »po svoji podobi, po božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril«. Človek je dejansko božja podoba. Bog kristjanov je Sveta Trojica. Če govorimo, da je človek ustvarjen »po« (*kata, secundum*) božji podobi, lahko v tem pogledu razumemo Stvarnika, ki je gledal prvotno podobo, Jezusa Kristusa, in je »po« njej ustvaril naslednjo podobo – človeka. Človek je torej Kristusova podoba. Človek je ob prvem stvarjenju prejel dostojanstvo podobe. Kar pa zadeva podobnost, jo mora človek sam doseči s svojim trudom tako, da posnema Boga. (Špidlik 1996, 18) Kakor omenjeno, je Bog Sveta Trojica, skupnost oseb; tudi človek postaja podoba Boga ne toliko v osamljenosti, kolikor v trenutku skupnosti. Človek je v bistvu podoba nedoumljive božje skupnosti oseb. Skozi to lahko razumemo tudi trinitarično podobo krščanskega Boga kot Trojice. (Janez Pavel II. 2014, 63) Vsak človek je zato sposoben za cilj svojega življenja vzeti posnemanje Boga, kolikor je človeku to le mogoče. Kdor išče lepoto, se želi približati temu, kar je še lepše; kdor ceni dobroto, išče njega, ki je edini dober. Toda ta ideal ni lahko dosegljiv.

Bistvo ljudi je, da smo bitja hrepenenja. Hrepenenje je del naše zasnove, načrta, po katerem smo ustvarjeni; zdi se, da intuitivno vemo, da bomo prispeli do cilja, če mu bomo do konca sledili. Ustvarjeni smo za nekaj več. Ta »nekaj več« pa nam manjka. Izmika se nam. Platon je to hrepenenje

poimenoval *eros*, kot človeško hrepenenje po vsem, kar je resnično, dobro in lepo. Hrepenenje po tem, »kar je resnično«, je vtakano v našo naravo. *Katekizem Katoliške Cerkve* pravi, da je hrepenenje po Bogu zapisano v človekovo srce, saj je človek ustvarjen od Boga in za Boga. Bog človeka ne neha pritegovati k sebi; samo v Bogu bo človek našel resnico in srečo, ki je ne neha iskati. Najvišji vidik človekova dostojanstva je vsebovan v njegovi poklicanosti k občestvu z Bogom. (KKC 1993, tč. 27) Ravno to najgloblje hrepenenje v človeku je tisto, kar je najgloblje človeško. Prav to nemirno hrepenenje nas dela za religiozna bitja. *Unum, verum, pulchrum, bonum* – to so besede, s katerimi srednjeveški avtorji označujejo Boga. Človek je odprt za neskončnost in za vsa ustvarjena bitja. Svoboden je v odnosu do vseh ustvarjenih bitij in teži k absolutni resnici in dobremu. Odprt je tudi za drugega, za druge ljudi, svet, k celovitosti bitja in njegovemu neskončnemu obzorju. (KDNC 2007, tč. 130) Po vsem tem človek hrepeni in prav zato je iskanje Boga hkrati resnično in smiselno iskanje zadovoljitve vseh izvirnih hrepenenj srca.

Hrepenenje po resnici

Kakor smo že omenili pri obravnavi pojma resnice, je resnično nekaj, kar zahteva držo verskega zaupanja. Kar je resnično, bomo branili, se zanj borili. Od tod lahko resnica zapade pod vidik prepovedane in nedotakljive vsebine ter s tem dobi močan pravni poudarek. Pravo drži resnico pokonci kot steber. Po vsem svetu nasilje povezujejo z različnimi veroizpovedmi, ki se prepirajo o resnici. Kristjani se sklicujejo na Jezusa, muslimani na Koran, hindujci na Krišno. Ker vsa ta sklicevanja ne morejo biti hkrati resnična, se verniki pričnejo med seboj pobijati. Človeška sklicevanja na resnico so zato

na neki način povezana tudi z nestrpnostjo, nadutostjo in podučevanjem. Resnice pa ne moremo iskati z borbenostjo, ampak s potrpežljivostjo in ponižnostjo. Če je ne bomo iskali tako, bomo običali v svojih razlikah. Potreben je dialog, pri katerem posameznik ostane to, kar je, in hkrati govori resnico. Dialog brez resnice nima nikakršnega smisla. Edini temelj, na katerem lahko gradimo skupnost z verniki drugih veroizpovedi in nevernimi, je skupno iskanje resnice. Ljudem, ki razmišljajo drugače, se lahko približamo le, če verjamemo, da lahko skupaj razpravljamo in tako pridemo do skupne resnice. Vztrajanje pri svoji resnici za vsako ceno dejansko poraja nasilje in nestrpnost. Če bomo verjeli, da lahko skupaj odkrijemo resnico, lahko ozdravimo tudi medsebojne razlike.

V resnici je nekaj, ker je v človeku zbuja spoštovanje, celo čaščenje. V njej je celo nekaj tako velikega, kar gre onkraj časov in rodov, zaradi česar se človek spominja resnice. Zato je resnica spomin sam. Spomin pa je živa resničnost in se nanaša na živ organizem, ne le v odnosu do tistih, v katerih spomin zbuja posamezne spomine, ampak tudi do spomina samega, torej do resnice. (Rupnik 2001, 45) Dejansko je spomin tisto, kar ostane, in ravno zato, ker ostane, je tako veliko, da zbuja globoko spoštovanje. Rupnik pravi, da je resničnost tisto, kar se ne zdrobi in ostane na vekomaj – to pa je lahko le svobodna zveza oseb, ki se ljubijo. Resnica je potemtakem neuničljiva in se skriva v popolni predanosti ljubezni drug do drugega. Človek mora torej pravo resničnost iskati, vendar ima za to dva pogoja – svobodo in zvestobo. Le skozi ti dve razsežnosti je človek sposoben odkrivati resnico v svetu in družbi. Iskati jo mora zvesto in se ravnati v skladu s spoznano resnico. Naše mišljenje bo v polnem pomenu resnično, če se bo odražalo v delovanju drug za drugega

ter bo usmerjeno k boljšemu razumevanju resnične narave ljubezni, kajti ljubezen je predvsem posredovanje resnice. (Häring 2001, 39) Vsakdo si mora resnico osvojiti osebno. Ker je resnica najvišja družbena dobrina, mora človek v svojem mišljenju biti ne samo resnicoljuben, ampak v veliki meri tudi pripravljen z besedami in dejanji služiti resnici ter jo posredovati drugim – družbi in svetu.

Ljubezen v resnici

Človek z resnico, o kateri pričuje in s katero živi, ni neki osamelec, ampak jo živi v skupnosti, v družbi. Sodobnemu človeku zato prihaja naproti družbeni nauk Cerkev, da bi mu pomagal uveljavljati resnico v različnih in stalno se menjajočih družbenih, gospodarskih in političnih dogajanjih. Cerkev priznava in sprejema vse, kar prispeva k razumevanju človeka v vse bolj razširjeni, spreminjajoči se in zapleteni mreži družbenih odnosov ter tako »služi resnici, ki osvobaja«. (CV 2009, tč. 9) Družbeni nauk Cerkev je odprt tudi do drugih znanosti, ne samo do teologije, saj lahko Cerkev na tak način natančneje razume človeka v družbi, prepričljive nagovarja ljudi svojega časa in izpolnjuje svojo nalogo tako, da v zavesti in družbeni občutljivosti našega časa učinkoviteje »učlovečuje« božjo besedo in vero, iz katere njen družbeni nauk izhaja. (KDNC 2007, tč. 78) Ker iskanje resnice poteka po posredovanju, je način, globina in širina spoznanja pri vsakem človeku odvisna od človeških odnosov, a tudi od kulturnih danosti in procesov ter celotne zgodovine človeštva. Ker pa človek ni samo materialno bitje, ampak tudi duhovno, je odprt k transcendenci. Zaradi tega je odprt in sposoben za umevanje globlje resnice. Ne moremo mimo razuma. Umna narava človeške osebe dosega in mora dosežati svojo po-

polnost v modrosti, ki z blago močjo priteguje človekovega duha, da išče in ljubi to, kar je resnično in dobro. Ko človeka ta modrost prepoji, ga od vidnih stvari privede k nevidnim. (GS 1980, tč. 15)

Morda se nam pri tem zdi, kakor da bi bil človek znotraj sebe razcepljen, vendar se človek ne more izogniti vprašanju resnice in smisla družbenega življenja. Družba namreč nikoli ni resničnost, ki bi bila tuja njegovemu bivanju (KDNC 2007, tč. 163), ampak se človek znotraj družbe vede tako, da ljubezen in resnico izkazuje. S tem kaže, da je ljubezen edina sila, ki lahko vodi k osebni in družbeni popolnosti ter zgodovino obrača k dobremu. O tem nas v svoji okrožnici *Caritas in veritate* ozavešča tudi papež Benedikt XVI. »Bog je ljubezen.« (1 Jn 4,8) Iz preobilja svoje troedine ljubezni in življenja Bog ustvarja osebe, da bi je bili deležni in njegovo ljubezen tudi odsevali. Ljubezen je glavna pot družbenega nauka Cerkve in pravo jedro osebnega odnosa do Boga in bližnjega. Ljubezen je največji dar, ki ga je Bog dal ljudem, je njegova obljuba in naše upanje (CV 2009, tč. 2), saj človek že po naravi teži k pristni ljubezni. Postmoderna misel priznava prvenstvo resnice, a je pri tem zelo zahtevna, saj pravi, da je resnica vedno subjektivna, časovna in prostorska. Krščanstvo na to miselnost sije s prepričanjem, da lahko vsak in vsakokrat ter na vsakem kraju upravičeno ostaja zvest resnici. Obe razsežnosti, ljubezen in resnica, sta zapisani v srce in razum vsakega človeka. Tu ni mesta za subjektivizem, saj Jezus Kristus pri iskanju ljubezni in resnice očiščuje naše človeške besede in jih osvobaja (CV 2009, tč. 1) ter v njih dobiva svoj obraz. Resnica in ljubezen dobivata torej skupno mesto, ko si človek v družbi prizadeva za pravičnost in skupno dobro. Papež pravi, da je resnico treba iskati, najti in izraziti v »ekonomiji« ljubezni, a tudi ljubezen je treba hkrati razumevati, vrednotiti in

uresničevati v luči resnice. (CV 2009, tč. 2) Resnica je namreč »luč, ki daje ljubezni smisel in vrednost«. (CV 2009, tč. 3) Ko hočemo z resnico in ljubeznijo skupaj graditi razvoj družbe in narodov, se moramo resnično zavedati, da brez resnice, brez zaupanja in ljubezni do resničnega ne bo nikoli družbene zavesti in odgovornosti. Če se človek ne bo osredotočal na vizijo večnega življenja, človeški napredek na tem svetu ne bo uspel. Ko se bo človek ponovno začel osredotočati na božjo podobo v sebi in na izvorni načrt Stvarnika, ki ga je imel pripravljenega za ta svet, bo hrepenenje usmerjeno v pravo smer. Človek se bo razvijal samo takrat, ko bo hkrati tudi duhovno rasel in bo njegova duša spoznavala samo sebe v resnični bogopodobnosti. Kakor zaključuje papež Benedikt XVI., popolnega razvoja in splošne blaginje ne bo brez duhovnega in moralnega dobrega, gledanega v celovitosti človeške duše in telesa (CV 2009, tč. 76), v celovitosti človeka, ki se bo trudil svoje življenje na zemlji pobožanstviti in ga s tem narediti bolj človeškega.

Reference

Aristoteles. 2002. Nikomahova etika. Prev. Kajetan Gantar. Ljubljana: Slovenska matica.

CV – Benedikt XVI. 2009. Okrožnica Ljubezen v Resnici – Caritas in veritate. Prev. Pavel Peter Bratina. Ljubljana: Družina.

Grabner Haider, Anton; Krašovec, Jože. 1984. Biblični leksikon. Celje: Mohorjeva družba.

GS – Pastoralna konstitucija Gaudium et spes. 1980. Koncilski odloki: konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega

vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965). Ur. Anton Strle. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Häring, Bernhard. 2001. Svobodni v Kristusu. Zv. 2: Človekova pot k resnici in ljubezni. Prev. Anton Mlinar. Celje: Mohorjeva družba.

Janez Pavel II. 2014. Moža in ženo je ustvaril. Prev. Gregor Lavrinec. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

KDNC – Kompendij družbenega nauka Cerkve. 2007. Prev. Pavel Peter Bratina. Ljubljana: Družina.

KKC – Katekizem Katoliške Cerkve. 1993. Prev. Anton Štrukelj. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.

Ratzinger, Joseph. 2011. Jezus iz Nazareta. Zv. 2: Od vhoda v Jeruzalem do vstajenja. Prev. Anton Štrukelj. Ljubljana: Družina.

Rupnik, Marko Ivan. 2001. Reči človek: oseba, kultura velike noči. Koper: Ognjišče.

Špidlik, Tomaš. 1996. Pot Duha. Prev. Peter Stefanović, Mirko Pelicon. Ljubljana: Župnijski urad Ljubljana-Dravlje.

Špidlik, Tomaš. 2009. Osnove krščanske duhovnosti. Prev. Alojz Pirnat. Maribor: Slomškova založba.